VALFÅNGST

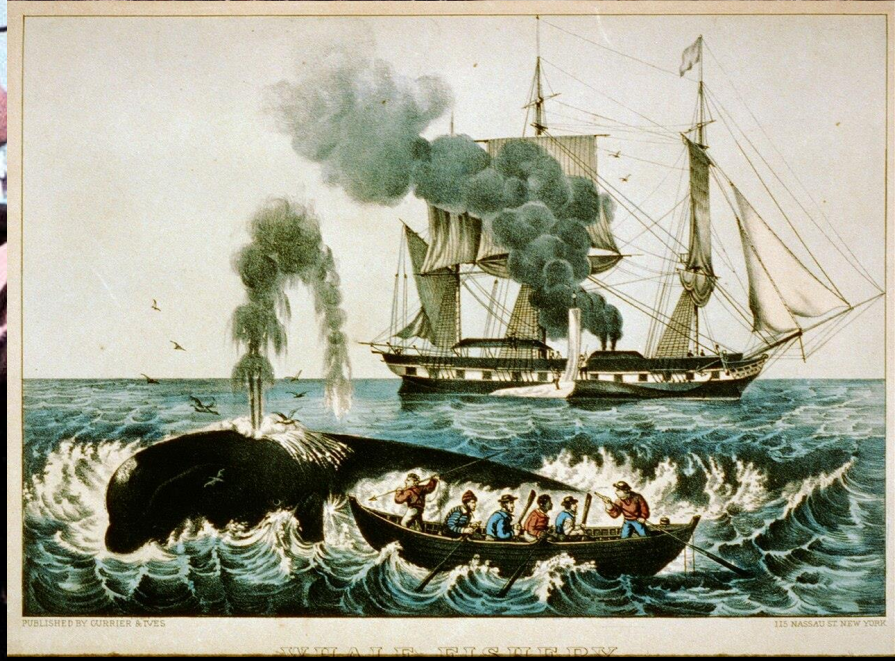

Valfångst

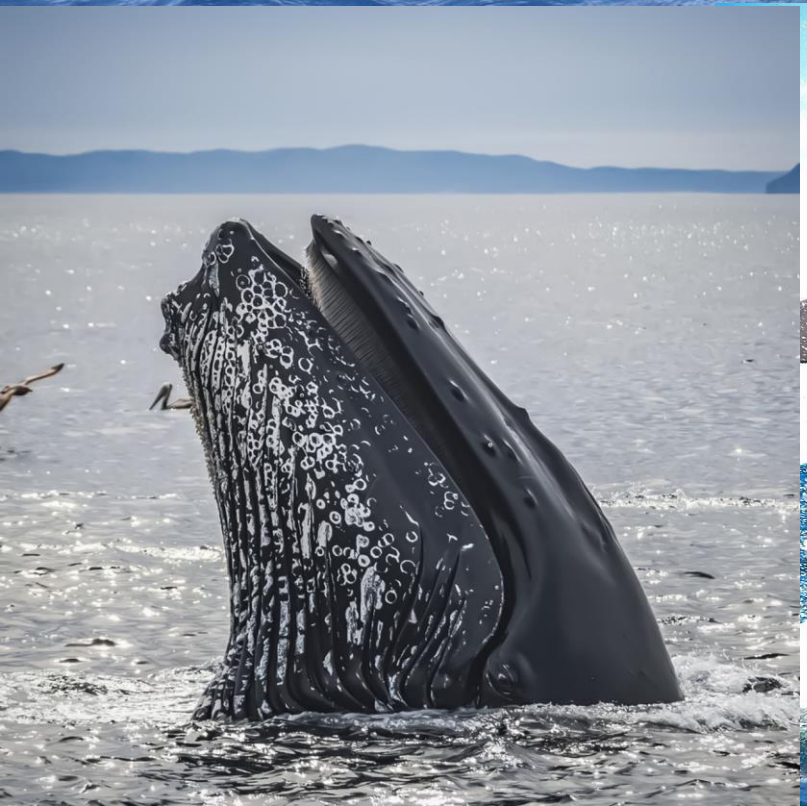

Valfångst eller valjakt, är fångst av valar. Valfångst har förekommit eller förekommer i organiserad form i bland annat Japan, Island och Norge. En organisation som behandlar valfångst är IWC, Internationella valfångstkommissionen. I modern valfångst skjuter man en granat med harpun mot valen. Granaten exploderar trettio centimeter in i valens kropp och försätter den i chock tills den dör. Tidigare sköt man harpuner med en mindre kanon och man har också jagat val med harpuner som kastats med handkraft. Sedan 1986 är kommersiell valfångst förbjuden.

Under medeltiden jagade man val för att få kött, tran som användes som bränsle och de stora gomlisterna, barder, som användes till husbygge. Redan vid slutet av medeltiden var stora flottor ute och jagade de stora valarterna, huvudsakligen rätvalar som grönlandsval och nordkapare. Till skillnad från övriga valar flyter nämligen rätvalar när de dött. Till exempel hade den nederländska flottan under 1500- och 1600-talen cirka 300 valfångstskepp med 18 000 man i besättning. Under 1700-talet och 1800-talet jagades huvudsakligen bardvalar för sina gomlister som användes i korsetter och krinoliner. Dessutom användes kaskelotens spermaceti som smörjmedel för maskiner och dess ambra som grundämne för farmacin och parfymframställning.

Efter uppfinnandet av sprängharpunen ökade jakten betydligt. Stora skepp omvandlades till moderskepp och där förädlades valen till olika produkter.

Runt början av 1900-talet hade valar en stor betydelse som råvarukälla för industrin, framför allt valoljan som kokades ur späcket och även ur kött och ben. Det var fettbrist i världen, både på grund av militär rustning (tillverkning av sprängmedel) och på grund av dåtidens bristande tillgång på vegetabiliska fetter till matfett och tvål. Under denna tid pågick därför en intensiv industriell jakt. Till exempel jagades på 1930-talet varje år omkring 30 000 valar. Den japanska jakten var ett undantag: den bedrevs huvudsakligen för att köttet användes till livsmedel.

Flänsning innebär själva styckningen av den dödade valen. Under 1800- och 1900-talens stora industriella valfångst vid fasta landstationer skedde flänsningen på ett så kallat flänsplan, vilket var förbundet med en slip där man drog upp valen. Flänsarna var de bäst betalda arbetarna på valstationerna. Flänsning kunde även ske vid flytande kokerier som var förankrade vid tillfälliga ankringsplatser. Då flänsades det i sjön - den uppblåsta valen skars i stycken av flänsare som gick omkring på den flytande valen, och späck- och köttstycken vinschades ombord till kokeriet.

Flänsarna arbetade med stora knivar på långa skaft som såg ut som felvinklade hockeyklubbor. När den pelagiska fångsten utan landstationer utvecklades på 1920-talet, flänsades till att börja med i öppen sjö. Det var farligt och ineffektivt och ledde till att de flytande valkokerierna i slutet av 1920-talet i aktern utrustades med öppna slipar där man halade upp valskrotten till speciellt inrättade flänsplan uppe på fartygsdäcket.

Valfångsten i Gamborg Fjord i Danmark av vanlig tumlare skedde från medeltiden fram till slutet av 1800-talet, utgående från Middelfart. En liknande fångstteknik används beträffande vandrande grindvalar vid Färöarna, grindadráp.

Valfångst ab tumlare i Gamborg Fjord på 1800-talet

Gamborg Fjord omkring 1900

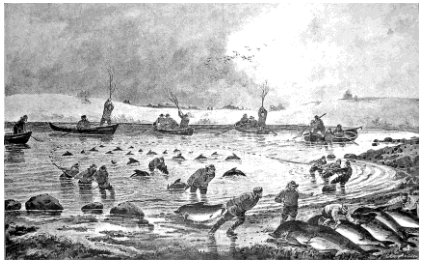

Grindadráp i Hvalba den 11 augusti 2002

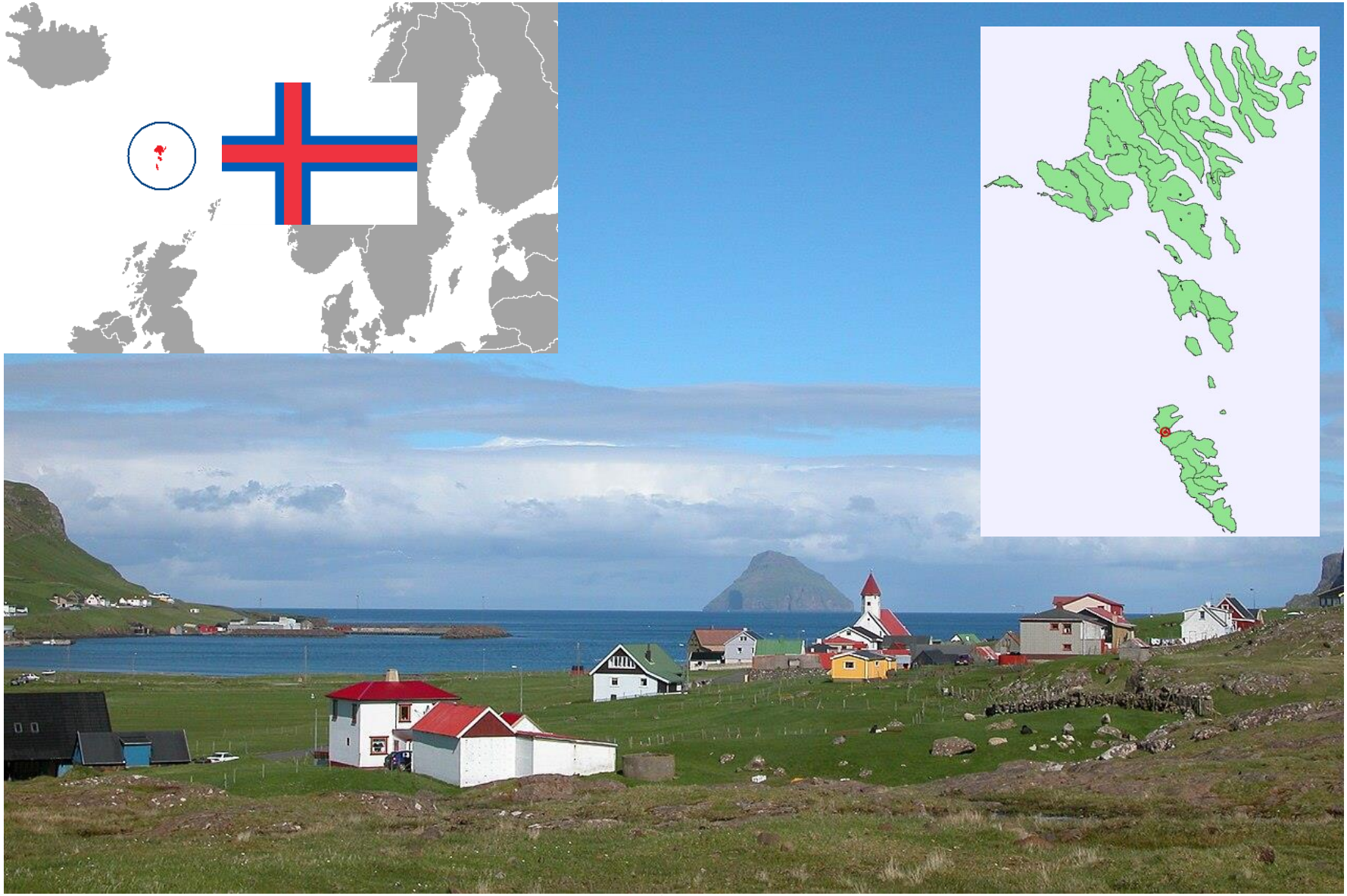

Hvalba grundades troligtvis under landnamstiden efter år 825. Under 1600-talet drabbades hela ön av sjörövare som härjade.

Valfångstbåtar - augusti 2012

Fångstmännen omringar grindvalarna med en stor halvcirkel av båtar. Valarnas navigationssystem störs genom att buller skapas på havsytan med exempelvis stenar och fångstmännen driver därefter de skrämda valarna in i en av myndigheterna i förväg godkänd bukt eller en vik. När de kommer nära land och strandar, blir valarna antingen dödade med ett knivförsett spjut ("mønustingari") eller ytterligare forslade upp på stranden med hjälp av rep och en krok ("blásturongul") i valens blåshål och slaktade där. Spjutet sticks ned i valen strax bakom blåshålet, så att den träffar ryggmärgen och avlivar valen. Även om flertalet valar slaktas på land, färgas vattnet rött.

Valfångsten nämns redan i lagen Fårbrevet (färöiska: Seyðabrævið) från 1298, som var en del av Gulatingslagen. Fångsten är strikt reglerad och övervakas av den lokala sysselmannen, motsvarande en lokal polismästare. Omkring 950 grindvalar slaktas årligen, huvudsakligen under sommarmånaderna. Fångsten organiseras utan kommersiellt syfte av de olika tätorterna. Alla kan delta, men från och med 2015 skall deltagarna – enligt 2013 års Grindelov – ha genomgått en kurs. Fångsten delas lika mellan mantalsskrivna i socknen. Sysselmannen bestämmer om fångsten skall fördelas i en eller flera bygder.
Valfångst av detta slag är inte tillåtet inom Europeiska Unionen enligt ett direktiv från 1992.[3] Färöarna står dock utanför EU, och behöver inte tillämpa EU-direktiv av detta slag.

Valar (Cetacea), eller valdjur, är en ordning i klassen däggdjur. I ordningen ingår ungefär 80 arter som alla är anpassade till ett liv i vatten. Molekylärgenetiska studier har visat att valar tillsammans med partåiga hovdjur är besläktade och placeras i det gemensamma taxonet Cetartiodactyla.

Det biologiska begreppet "valar" inbegriper alla arter inom ordningen Cetacea ("valdjur"), det vill säga även delfiner och tumlare, inte bara de arter som i vardagligt tal benämns som valar (jämför med engelskans Whale). Arterna inom ordningen delas upp i två de underordningarna bardvalar och tandvalar. Ett äldre namn för val är valfisk, men detta kom ur bruk för att betona att valar inte är fiskar, utan däggdjur.

Hörseln är ett viktigt sinne hos valar och de kommunicerar bland annat med olika ljud. De stora bardvalarna, till exempel knölvalen, kan kommunicera på långa avstånd med hjälp av lågfrekventa ljud. Tandvalar, som delfiner, använder även ljud för att orientera sig eller upptäcka byten, så kallad ekolokalisering. Floddelfiner som lever i mer grumliga vatten har nedsatt syn på grund av att detta sinne varit mindre viktigt för överlevnaden, men har istället en mycket känslig nos. Hos havslevande tandvalar är luktsinnet i princip obefintligt och bardvalar har ett underutvecklat luktsinne. Allmänt är valarnas synförmåga bra. Från tårkörteln avsöndras en vätska som minskar saltvattnets irriterande verkan.

Under medeltiden jagades valar för deras kött, tran som användes som bränsle och de stora gomlisterna som användes för husbygge. Redan vid slutet av medeltiden var stora flottor ute för att jaga de stora valarterna, huvudsakligen grönlandsval och rätvalar. Till exempel hade den nederländska flottan under 1500-talet och 1600-talet cirka 300 valfångstskepp med 18 000 män i besättning. Under 1700-talet och 1800-talet jagades huvudsakligen bardvalar, för att få gomlisterna som användes i korsetter och krinoliner. Dessutom användes kaskelotens spermaceti som smörjmedel för maskiner och dess ambra som grundämne för farmacin och parfymframställning. Efter uppfinnandet av sprängharpunen ökade jakten tydligt. Stora skepp omvandlades till moderskepp och där förädlades valen till olika produkter. Ungefär vid början av 1900-talet hade valar en stor betydelse som råvarukälla för industrin.

Under denna tid pågick en intensiv jakt. Till exempel dödades under säsongen 1930-1931 omkring 30 000 blåvalar, cirka 10 000 sillvalar och ungefär 600 knölvalar.

De flesta valarter är idag hotade till sitt fortbestånd. Några större valarter dog nästan ut. Fullständigt utrotade blev till exempel gråvalspopulationerna i Atlanten och söder om Koreahalvön.

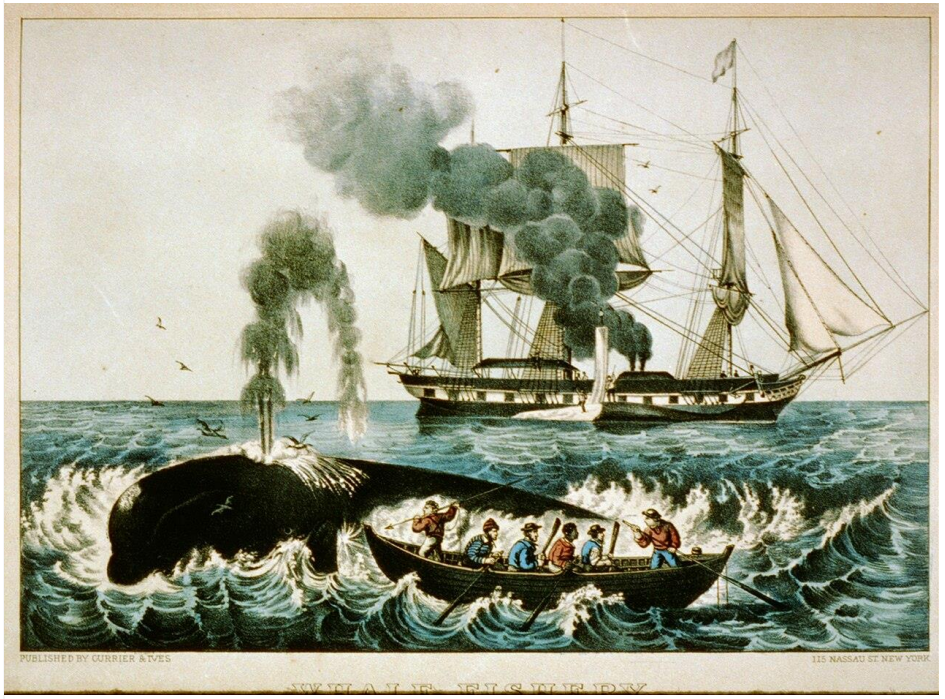

Av arten nordkapare finns troligtvis bara 300 till 600 individer. Populationen av blåvalen uppskattas till maximalt 14 000 individer.

De första skyddsåtgärderna för valar beslöts 1931. Huvudsakligen tydligt hotade arter som knölvalen, som vid denna tid bara hade ett bestånd på omkring hundra djur, blev skyddade. Dessutom skapades de första skyddszonerna. 1946 grundades den internationella valfångstkommissionen, som ska säkra valarnas bestånd. Denna organisation förbjöd 1985 dödandet av valar fram till 2005. Fortfarande fångas dock val, huvudsakligen av japanska fiskeflottan, vilken anger forskning som skäl till detta.

Storleksförhållande mellan några valar:
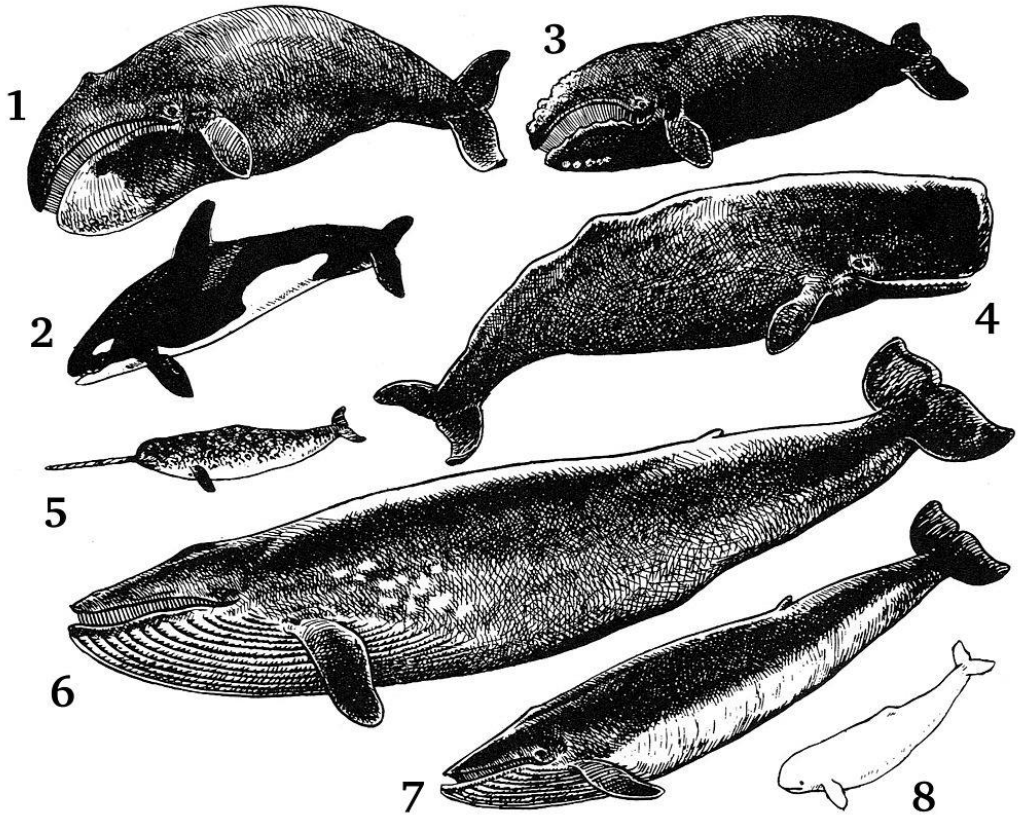
1. **Grönlandsval**
2. **Späckhuggare**
3. **Nordkapare**
4. **Kaskelot**
5. **Narval**
6. **Blåval**
7. **Sillval**
8. **Vitval**